

وانتوای اختیارات رئیس جمهور در رابطه با اجرای قانون
اساسی با تأیید بر اصل ۱۱۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی

کتابخانه ملی و اسنادخانه
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	صالحی اوروزکی، سید علیرضا، ۱۳۲۷ -
عنوان و نام پندآور	واکاوی اختیارات رئیس‌جمهور در رابطه با اجرای قانون اساسی یا تأکید بر اصل ۱۱۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی/مؤلف سید علیرضا صالحی اوروزکی.
مشخصات نشر	تهران: ستیجش و دانش، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۲۲۸ ص.
شابک	978-600-469-610-4
وضعیت فهرست نویسی	فبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۲۲.
موضوع	روسای جمهور - ایران - شرح وظایف
موضوع	Presidents - Job descriptions - Iran
رده بندی کنگره	۱۱۳۹۷ آ۷۵/۴۲۵۵
رده بندی دیویی	۳۲۱/۸۰۴۲۰۹۵۵
شماره کتابشناسی فا	۵۱۵۴۴۱

واکاوی اختیارات رئیس‌جمهور در رابطه با اجرای قانون اساسی با تأکید بر اصل ۱۱۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی

مؤلف: سید علیرضا صالحی اوروزکی

ناشر: انتشارات ستیجش و دانش

تیراژ: ۵۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۹-۶۱۰-۴

آدرس: خ دانشگاه - تقاطع روانمهر - ساختمان ستیجش و دانش پ ۱۲۶

۲۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می باشد.

فهرست مطالب

۷		مقدمه
۱۴		فصل اول - مفاهیم و کلیات
۱۴		گفتار اول: نظام سیاسی حاکم بر کشور
۱۴		بند اول - جمهوری بودن نظام
۱۶		بند دوم - اسلامی بودن نظام
۱۹		بند سوم - تناسب حاکمیت مذهب نسبت به میانی جمهوری
۲۰		گفتار دوم: حاکمیت
۲۱		بند اول - مفهوم حاکمیت
۲۲		بند دوم - خصوصیات حاکمیت
۲۳		گفتار سوم: «نا حاکمیت»
۲۴		بند اول: انواع حاکمیت
۲۴		اول - حاکمیت الهی
۲۴		دوم: حاکمیت فردی
۲۵		سوم: حاکمیت مردم
۲۵		بند دوم: حاکمیت ملی
۲۶		بند سوم: محدودیتهای اعمال حاکمیت ملی
۳۱		گفتار چهارم: حاکمیت در نظام جمهوری اسلامی ایران
۳۱		بند اول: حاکمیت الهی
۳۲		بند دوم - مصادیق حاکمیت مذهب
۳۲		اول - نظارت بر قوانین
۳۳		دوم - نظارت ولی فقیه
۳۴		سوم - محدودیت آزادی در مفهوم «موازن اسلام»
۳۷		بند سوم - حاکمیت ملت
۳۹		گفتار پنجم: ویژگی حاکمیت ملت در چارچوب حاکمیت مذهب
۴۰		بند اول - قوانین و مقررات اسلامی
۴۱		بند دوم - حاکم اسلامی
۴۳		«شرایط و صفات رهبر»
۴۵		بند سوم - جایگاه مردم و ولایت فقیه
۴۵		اول - مفهوم مشروعیت
۴۹		بند چهارم - وظایف و اختیارات ولی فقیه
۵۰		بند پنجم - تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران
۵۳		فصل دوم: آرایش قوا در نظام جمهوری اسلامی ایران
۵۳		گفتار اول: تفکیک قوا
۵۴		بند اول: مفهوم تفکیک قوا

۵۶	بند دوم: تلقی و برداشت از اصل تفکیک قوا
۶۱	گفتار دوم: وجود نهاد یا تشکیلات مافوق قوا در تفکیک قوا
۶۱	بند اول: بررسی چستی نهاد برتر
۶۲	بند دوم: مصادیق نهاد برتر
۶۳	بند سوم: تفکیک قوا در قانون اساسی ایران
۶۶	گفتار سوم: ویژگی‌های تفکیک قوا در نظام جمهوری اسلامی ایران
۶۷	بند اول- ویژگیهای تفکیک قوا در قانون اساسی ایران
۷۱	بند دوم- روابط و تعامل قوا در نظام جمهوری اسلامی ایران
۷۸	فصل سوم- جایگاه و موقعیت رئیس جمهور
۷۸	گفتار اول- تقسیم‌بندی انواع مجریه منطبق بر نظام تفکیک قوا
۷۹	بند اول- مجری ریاستی
۸۰	بند دوم- مجریه رلمانی
۸۱	بند سوم- مجریه تلفیقی
۸۲	بند چهارم- جایگاه قوه مجریه و رئیس جمهور در نظام ایران
۸۴	گفتار دوم: رابطه مردم و رئیس جمهور
۸۵	بند اول- ویژگیهای نظام‌های جمهوری
۸۶	- رابطه خاص بین ملت و رئیس جمهور
۸۷	- اصل انتخابی بودن مقام ریاست جمهوری
۸۸	بند دوم- جایگاه رئیس جمهور در نظام جمهوری اسلامی ایران
۹۱	گفتار سوم: وظایف و اختیارات رئیس جمهور
۹۱	بند اول- وظایف و اختیارات رئیس جمهور بر قوه مجریه
۹۳	بند دوم- وظایف و اختیارات رئیس جمهور در موضوعات کلان کشور
۹۵	فصل چهارم: اجرای قانون اساسی
۹۷	به قول آندره میشل:
۹۸	گفتار اول: صیانت از قانون اساسی
۹۹	بند اول- روشهای صیانت و پاسداری از قانون اساسی
۱۰۳	بند دوم- روش کنترل قضایی
۱۰۷	بند سوم- کنترل به وسیله نهادهای سیاسی
۱۰۹	گفتار دوم: کنترل قوانین در نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۱۰	بند اول- کنترل قضایی قانون اساسی
۱۱۲	دوم- کنترل غیرقضایی
۱۱۴	بند دوم- کنترل سیاسی قانون اساسی
۱۱۶	بند سوم- تفسیر قانون اساسی
۱۱۷	گفتار سوم: نقش و جایگاه قوای کشور در ارتباط با قانون اساسی
۱۱۸	بند اول- نقش مقام رهبری در ارتباط با قانون اساسی
۱۲۷	بند دوم- نقش قوه مقننه در ارتباط با قانون اساسی
۱۳۳	بند سوم- نقش قوه قضائیه در ارتباط با قانون اساسی

۱۳۵	فصل پنجم: نقش رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی
۱۳۵	گفتار اول: بررسی اصل یکصد و سیزدهم قانون اساسی
۱۳۵	بند اول - جایگاه قانونی رئیس جمهور
۱۳۸	بند دوم - مفهوم «دومین مقام رسمی کشور»
۱۳۹	گفتار دوم - سوگند رئیس جمهور
۱۴۰	بند اول - مفاد سوگند رئیس جمهور
۱۴۱	بند دوم - آثار حقوقی سوگند
۱۴۳	گفتار سوم - دامنه اختیارات رئیس جمهور ناشی از اصل یکصد و سیزدهم نسبت به سایر قوا
۱۴۳	بند اول - مسئولیت اجرای قانون اساسی کلی و عمومی است
۱۴۷	بند دوم - مسئولیت ناشی از این اصل صرفاً مختص قوه مجریه است
۱۵۰	بند سوم - تفسیر اصل یکصد و سیزدهم با استقلال و تفکیک قوا
۱۵۲	بند چهارم - تفسیر احتمالی بین اختیارات مقام رهبری و مفهوم اصل یکصد و سیزدهم
۱۵۴	گفتار چهارم: لایحه تعیین حدود وظایف و اختیارات ریاست جمهوری
۱۵۵	بند اول - طرح موضوع
۱۵۸	بند دوم - تلقی شورای نگهبان نسبت به اصول یاد شده
۱۵۹	شورای محترم نگهبان فائده: اساسی: جمهوری اسلامی ایران:
۱۷۲	بند سوم - قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات ریاست جمهوری
۱۸۰	گفتار پنجم: ایرادات وارده بر قانون تعیین حدود اختیارات ریاست جمهوری
۱۸۱	بند اول - ایرادات ماهوی
۱۸۸	بند سوم - پاسخ اشکالات مطرح شده
۱۹۱	بند چهارم - دلایل عدم کارایی قانون تعیین اختیارات ریاست جمهوری
۲۱۱	فصل ششم - راهکارها و پیشنهادات
۲۱۲	گفتار اول - اقدامات مؤثر در جهت اجرایی شدن قانون اساسی
۲۱۳	بنداول - راهکارهای اجرای قانون اساسی
۲۲۱	بند دوم - اصلاح قوانین در جهت اجرای اصل یکصد و سیزدهم
۲۲۴	بند سوم - بازنگری در اصل مربوط به اجرای اصول قانون اساسی
۲۲۵	الف - واگذاری مسئولیت اجرای قانون اساسی به مقام رهبری
۲۲۸	گفتار دوم - دادگاه قانون اساسی
۲۲۸	بنداول: امکان تأسیس این دادگاه بدون ضرورت بازنگری در قانون اساسی
۲۳۱	بند اول - ویژگی های دادگاه صیانت از قانون اساسی
۲۳۱	ویژگی های دادگاه قانون اساسی:
۲۳۲	بند دوم - طرح های پیشنهادی در این خصوص
۲۳۶	بند سوم - محاسن و عيوب طرح پیشنهادی در خصوص تأسیس دادگاه قانون اساسی
۲۳۸	بند چهارم - طرح پیشنهادی دیگر با لحاظ عيوب طرح سابق
۲۴۴	«فهرست منابع»

«لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»^۱

همانا ما پیغمبران خود را با ادله و معجزات (به خلق) فرستادیم و برایشان کتاب و میزان عدل نازل کردیم تا مردم را به راستی و عدالت برپا دارند.

پس از تشکیل جوامع و گروه‌های انسانی اولویت ایجاد نظم و هماهنگی و تعیین معیارها و شاخصه‌هایی برای اداره آنها و رسیدن به رشد و تعالی اجتماعی خود نمایی نموده است. در حقیقت رسیدن به سعادت گروهی نیازمند هماهنگی، وحدت و ایجاد مولفه‌های مورد قبول شهروندان می‌باشد. و برای استحکام و قوام جامعه، اشخاص تشکیل دهنده آن باید با پرهیز از خودکامگی و خود سرپرستی خود را به هم گره زده و با همدلی و اتحاد راه سعادت و بهروزی را در پیش گیرند.

باری که آسمان و زمین سر کشید از او مثل تل توان به یابوری جسم و جان کشید
 همت قوی کن از همت رهروان عشق کان کار را به قوت همت توان کشید^۲
 برای رسیدن به وحدت و همدلی وجود قواعد و روش عام مشترک و مورد قبول جامعه ضروری بوده و جوامع خود را ملزم به حرکت در این مسیر از خطوط تعیین شده به عنوان سند وفاق و میثاق مشترک دانسته و پیشرفت خود را در لوای آن رقم می‌زنند. بنابراین مرحله نخست ایجاد معیارهای عمومی و اشتراک مساعی حول آنها به عنوان هنجارهای بازگو کننده باورها، فرهنگ و ارزش‌های مقبول اجتماعی است.^۳

۱. حدید ۲۵.

۲. بهارستان جامی.

۳. واعظموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا (آل عمران ۱۰۳).

این ملاک‌ها و روش‌های مشترک باید ناظر بر همه شئون و نیازمندی‌های جامعه باشد و بتواند روابط فی‌مابین اعضای جامعه مورد نظر را به خوبی تنظیم و قاعده‌مند نماید. این روش‌ها و قواعد کلی طبیعتاً به تناسب نیازمندی‌های اجتماعی دارای درجات و سلسله مراتب مختلف بوده و هر درجه از قواعد بخشی از نیازها و هنجارها را پوشش می‌دهد که در بالاترین سطح می‌توان به قواعد بنیادین و اصول اولیه و ضروری اشاره نمود که تحت عنوان قانون اساسی به امور پایه‌ای و اصلی با هدف تنظیم روابط متولیان قدرت سیاسی و اداری کشور با مردم و تعیین حقوق و تکالیف هر یک نسبت به دیگری ایجاد شده‌اند. این قواعد کلی «بیانگر نهادها و ملاحظات سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جامعه»^۱ بوده و کارکردی با عناوین زیر را دارا هستند:

الف- سندی است برای تعیین آئین دیرینه آحاد جامعه در ایجاد آزادی‌های مشروع فردی و اجتماعی، استقلال، مشخص و محدود کردن قدرت حاکمان و صاحب منصبان و جلوگیری از تعدی و تجاوز احتمالی به حقوق شهروندان.

ب- تعیین ساختار زمانی و سیاسی کشور و تنظیم روابط قوای تشکیل دهنده کشور و حقوق و تکالیف ایشان در مقابل یکدیگر.

ج- تعیین وضعیت سازمان‌های عمده ساختاری کشوری و لشکری و نحوه تصدی و جابجایی صاحب منصبان در قدرت کشور.

د- تعیین دورنمای کلی سیاست‌های کلان اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، قضایی و اجتماعی کشور.

۱. مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

در حقیقت این قانون خالق و تعیین کننده همه صلاحیت‌ها و اقتدارات اشخاص و نهادهای قانونی کشور بوده و یک سند مرجع و عالی در تشخیص حقوق و تکالیف و بیان کننده حقوق و آزادی‌های فردی و اجتماعی شهروندان است و زمامداران در هر اقدام و رفتاری باید آنها را مورد توجه قرار داده و در صورت کوتاهی باید پاسخگو باشند. به همین جهت است که می‌توان قانون اساسی هر کشور را سند آرزوها و «لوح آرمان‌ها» دانست و فقدان یا عدم اهتمام نسبت به آن را مانعی برای کرامت انسانی و سعادت و آزادی هر ملت به حساب آورد. ریرا این «میثاق ارزش‌های» دینی و ملی را باید «مرامنامه آزادی» و مسدود کننده خودکامگی و استبداد آن در مقابل شهروندان به حساب آورد.

به گواهی تاریخ می‌توانست در هر مقطعی که جامعه در مسیر حاکمیت قانون و اهتمام به اجرای قانون اساسی قرار گرفت و استبداد و خودکامگی محدود گشت، جامعه در مسیر انسجام و پیشرفت همه جانبه قرار گرفت است. گزنفون درباره کوروش می‌گوید:

«پارسی‌ها، مساوات در برابر قانون را عدالت می‌نامند. پادشاه آنچه را که مملکت خواهان است همان می‌کند و هرچه نهی شده است از آن اهتزاز می‌جوید.»^۱ در کارها از قانون پیروی می‌کند نه از هوای نفسانی.»^۱

افلاطون نیز درباره اندیشه آزادی و برابری ایرانیان قدیم چنین گفته است: «این واقعیتی است که ایرانیان در زمان کوروش به سوی آزادی رفتند تا بتوانند بر جمع زیادی از ملت‌های دیگر سروری کنند این سروران برای ملل تابع، آزادی به ارمغان بردند و آنان را هم‌تراز خود تربیت

۱. کوروشنامه ص ۳۲۷، ترجمه مهندس رضا مشایخی.

کردند..... در آن زمان همه چیز در ایران ، در سایه آزادی ، دوستی و همکاری به سوی پیشرفت بود.^۱

آنچه مسلم است ، دلیل این همه رشد و شکوفایی آن دوره را باید در انسجام و انتظام درونی و وجود ساختار مستحکم در روابط فی‌مابین اجتماعی دانست که البته وجود قواعد با ضمانت اجرای لازم خود دلیل این استحکام اجتماعی بوده است. بطوری که این قطعه از تاریخ ایران ، توانست در مسیر تمدن بشری اثر گذار و الگو شناخته شود.

در طول حرکت‌های آزادی خواهی در ایران معاصر نیز همواره داشتن یک قانون اساسی جامع و مانع با همزمانی اجرای لازم که آزادی‌های عمومی، استقلال کشور و هنجارهای جامعه را پوشش دهد جزو آرمان‌های لسوختگان این مرز و بوم بوده است. بر اثر همین مجاهدت‌ها و پایدردی‌های خیراندیشان، اندامندان و مردم آزادی خواه، کشور ما بعنوان یک جامعه پیشرو جزء نخستین جوامع صاحب سبقت‌های مبطوط به تضمین حقوق و آزادی‌های فردی و اجتماعی خود شده و اساسی مردم در سال ۱۲۸۵ ه.ش به این میثاق ملی دست یافته و کوشش نموده آرزوها و آرمان‌های خود را در این سند ملی بنامید.

پس از این پیشرفت بزرگ و وصول به نقطه اشتراک برای تدوین قانون اساسی، چالش و دغدغه اصلی بعدی پاسداری از این قانون و اجرایی ساختن اصول آن بود که قطعاً از داشتن قانون اساسی مهم‌تر و جدی‌تر تلقی می‌شود.

امروزه، قانون اساسی موجود «حاصل انقلاب بزرگ اسلامی و خون‌بهای شهیدان و تلاش ایثارگران و چارچوب بی‌بدیل ساختار نظام ما است»^۲.

۱. کتاب قوانین افلاطون صفحه ۶۹۰.